

Danmark i det uddannelsespolitiske kapløb

I denne artikel præsenteres indledende uddannelses betydning for den enkelte og samfundet, dernæst analyseres uddannelsesniveaets udvikling, og endelig karakteriseres de danske videregående uddannelser i et internationalt perspektiv.

JENS STORM

Cand.scient.pol. og
master i anvendt statistik,
Uddannelsesministeriet*

MARIA SVANEBOG

Cand. scient. pol.,
Uddannelsesministeriet*

Et øget uddannelsesniveau er, og har været, en ambition for mange. Det gælder i ganske mange af verdens vækstøkonomier, men det gælder også i den vestlige verden. »Education, Education, Education« var f.eks. et af de slogan, som den tidligere britiske premierminister Tony Blair anvendte, når han skulle pege på løsningerne på det britiske samfunds problemer. Både den nuværende og den tidligere danske regering har også fokuseret meget på uddannelse. Således har begge sat kvantitative uddannelsespolitiske målsætninger. Den tidligere regerings målsætning var, at halvdelen af 2015-ungdomsårgangen skulle fuldføre en videregående uddannelse. Den nuværende regering har som mål, at 60 procent af 2020-ungdomsårgangen skal fuldføre en videregående uddannelse, heraf mindst 25 procent en kandidatuddannelse. Begge har som mål, at næsten alle (95 pct.) af 2015-ungdomsårgangen skal fuldføre en ungdomsudannelse.

Artiklen indledes med en diskussion af effekten af uddannelse for den enkelte og samfundet. Herefter beskriver vi uddannelsesniveaet i Danmark, dels over tid, dels i forhold til andre lande, og vi belyser, hvor »frit« uddannelsesvalget reelt er i Danmark, altså hvilken rolle den sociale arv spiller. Afslutningsvis spejles det danske videregående uddannelsessystem i forhold til uddannelsessystemerne i de øvrige OECD-lande. Vi ser her, at Danmark bruger (relativt) mange penge på videregående uddannelse, men til gengæld får vi et videregående

uddannelsessystem, der er i verdensliten mht. at sikre, at de studerende fuldfører en videregående uddannelse, givet at de har påbegyndt en sådan. En del af omkostningen ved »gennemførelsessuccesen« er dog, at de nyuddannede er relativt gamle.

Effekten af uddannelse, for den enkelte og samfundet

Hvis vi i første omgang opholder os ved effekten af uddannelse for den person, der uddanner sig, vil de fleste økonomer tænke i humankapital, sådan at forstå, at når et stigende uddannelsesniveau korrelerer med en stigende løn, så er forklaringen, at uddannelse tilfører den enkelte kompetencer, der resulterer i en øget produktivitet og dermed i en højere løn. Der er i imidlertid også en skole af økonomer, der ikke tror på, at uddannelse ændrer den enkeltes produktivitet. Her er argumentet i stedet, at information om uddannelsesniveau kan hjælpe arbejdsgivere med at vælge de mest højproduktive medarbejdere, da en persons evne til at gennemføre en videregående uddannelse er et signal om, at der er tale om en kvalificeret og arbejdsom person.

I forhold til afkast af uddannelse sondres normalt mellem det *privat*økonomiske og det *samfunds*økonomiske afkast. De privatøkonomiske afkastberegninger tager alene højde for den enkeltes omkostninger og gevinster ved uddannelse, mens de samfundsøkonomiske afkastberegninger ser på omkostninger og gevinster for samfundet. Afkastberegningerne viser gene-

* Forfatterne er begge ansat i Uddannelsesministeriet: Holdninger og synspunkter udtrykt i artiklen står dog alene for forfatterens regning. Forfatterne vil gerne takke Ken Thomassen, Kristine Flagstad, Michael Moos-Bjerre og Jesper Risom for kommentarer i processen.

relt, at der er et positivt afkast af videregående uddannelse. Beregningerne viser dog også, at der er betydelige forskelle på afkastet for forskellige uddannelser/uddannelsesgrupper (f.eks. Det Økonomiske Råd 2003). Da der ikke nødvendigvis er samme forskelle i samfundets omkostninger ved de forskellige uddannelser/uddannelsesgrupper, bliver spørgsmålet omkring uddannelsesvalget, og hvordan dette evt. kan påvirkes, centralt.

I forhold til fastlæggelse af det optimale uddannelsesniveau i et samfund har det stor betydning, om de sidst uddannede har lige så høj kvalitet (eller sagt på en anden måde, får lige så meget ud af den gennemførte undervisning i form af forøget humankapital) som de første, man uddannede, eller om der er tale om en faldende marginalnytte af et stadig øget uddannelsesniveau på grund af, at de studerendes forudsætninger bliver stadig svagere. Finansministeriet finder evidens for et aftagende afkast af uddannelse og får derfor en mindre positiv samfundsøkonomisk holdbarhedseffekt af øget uddannelsesniveau end f.eks. Arbejderbevægelsens Erhvervsråd, der regner med et konstant afkast af uddannelse, målt i forhold til stigning i beskæftigelsesfrekvensen, når uddannelsesniveaet øges (FM 2011 s. 239-256, AE 2009, 2010 og 2011).

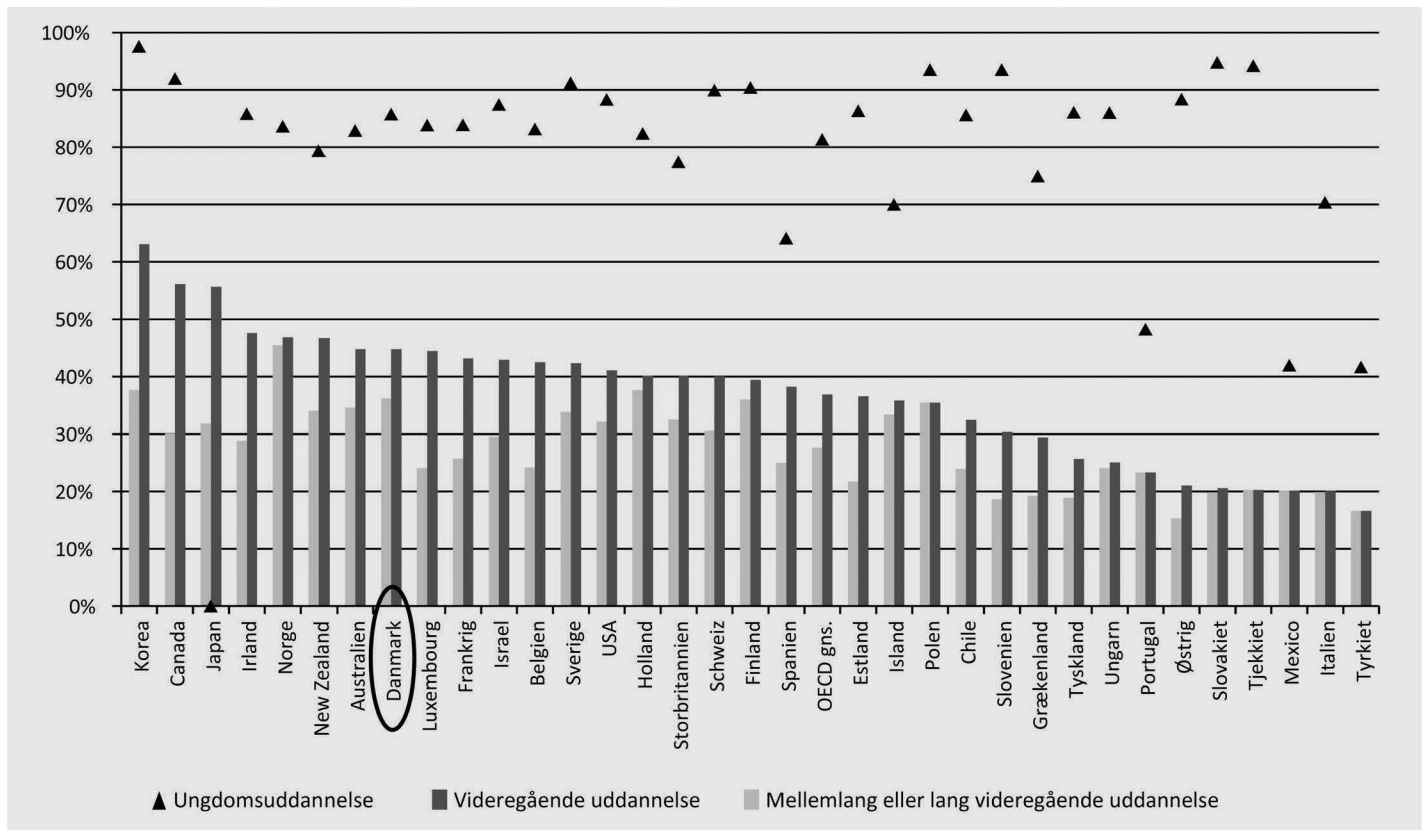
For et konstant uddannelsesniveau er det samfundsøkonomisk interessant at forholde sig til, hvordan uddannelsessystemet fungerer. Således beregnede DREAM for Arbejdsmarkedskom-

missionen de samfundsøkonomiske effekter af to scenarier. For det første effekten af, at kompetencegivende uddannelser i gennemsnit gennemførtes ét år hurtigere. For det andet effekten af, at starten på kompetencegivende uddannelser fremskyndes med ét år.

DREAM konkluderende vedr. scenarie 1, at det på langt sigt ville indebære, at ca. 50.000 færre personer årligt ville være studerende, og at dette ville føre til en permanent årlig forbedring af holdbarheden af de offentlige finanser på 5,2 mia. 2009-kroner (0,29 pct. af BNP). DREAM konkluderede vedr. scenarie 2, at dette ikke ville påvirke antallet af studerende, men at den hurtigere studiestart alligevel vil have betydelige samfundsøkonomiske effekter, da det estimeres at føre til en permanent årlig forbedring af holdbarheden på 4,1 mia. 2009-kroner (0,23 pct. af BNP) (Arbejdsmarkedskommissionen 2009 s. 231 ff.)

På makroøkonomisk niveau finder Temple (2000) en positiv sammenhæng mellem uddannelsesniveau og økonomisk vækst i 21 OECD-lande og anslår det langsigtede samfundsøkonomiske afkast på produktionen af at øge det gennemsnitlige uddannelsesniveau med ét år til at være ca. 6 procent. Beregninger alene på danske data understøtter denne sammenhæng, således kan mindst 15 procent af væksten i den danske produktion i perioden 1980 til 1998 henføres til, at virksomhederne

FIGUR 1 Andel af 25-34 årige med videregående uddannelse eller ungdomsuddannelse blandt OECD-landene, 2009

Kilde: Education at a Glance, 2011, Table A1.2a og A1.3a

i stigende grad efterspurgt og ansatte højtuddannede medarbejdere (Fosgerau, Jensen og Sørensen 2000 og Jensen og Fosgerau 2002).

International uddannelsesstatistik

Internationale data om uddannelse blev først tilstrækkeligt standardiseret i 1990'erne via samarbejde i OECD. OECD udarbejder hvert år statistik og analyser på uddannelsesområdet for alle OECD-landene, som udgives i publikationen »Education at a Glance«. Seneste publikation udkom i 2011 med data fra 2009.

Publikationen indeholder en lang række kvantitative indikatorer, som tilstræber sammenlignelighed OECD-landene imellem. Den er derfor velegnet til at illustrere Danmarks uddannelsesmæssige placering i en international sammenhæng. Man skal dog være varsom, når man sammenligner international statistik, fordi hensynet til den internationale sammenlignelighed betyder, at en række nationale opdelinger ikke kan genfindes i den internationale uddannelsesstatistik.

Danske eksempler på dette forhold er, at erhvervsakademiuddannelserne ikke findes så mange andre steder i verden, og at sondringen mellem professionsbachelor og (universitets) bachelorer heller ikke tillægges stor vægt i international statistik, da disse uddannelser i mange andre lande gennemføres på de samme uddannelsesinstitutioner (universiteterne). Denne artikel vil fokusere på de videregående uddannelser forstået som de uddannelser, der i Danmark kaldes (professions) bachelordannelser og kandidatuddannelser, og i den internationale uddannelsesklassifikation (forspalte) kaldes ISCED 5A uddannelser.

Der arbejdes løbende på at forbedre den internationale uddannelsesstatistik i regi af FN (Unesco), OECD og EU (Eurostat). Et meget væsentligt skridt tages her ved implementeringen af en ny international uddannelsesklassifikation (forspalte) ISCED 2011. I forhold til international sammenligning af det danske uddannelsessystem vil ISCED 2011 betyde et fremskridt på en række punkter. Væsentligt er f.eks., at sondringen mellem bachelordannelser og kandidatuddannelser bliver meget mere klar, og det samme gør definitionen af ph.d.-niveauet. Begge dele forventes at forbedre Danmarks placering i sammenligning med de andre lande, fordi hovedparten af de danske bachelorer fortsætter på kandidatniveau, og fordi de danske ph.d'er alle har gennemført en »reel« forskeruddannelse, og ikke blot en mindre overbygning på kandidatuddannelsen.

Danmarks uddannelsesniveau i internationalt perspektiv

I forhold til 95 pct.-målsætningen kan det i figur 1 konstateres, at Danmark, hvor 86 pct. af de 25-34 årige har fuldført en ungdomsuddannelse, ligger over OECD-gennemsnittet på 81 pct., men langt fra i toppen blandt OECD-landene, hvor 10 lande ligger højere end Danmark. Heraf bør Korea (98 pct.) og Slovakiet (95 pct.) fremhæves, da de begge har mere end 95 pct. af de 25-34 årige, der har fuldført en ungdomsuddannelse.

I forhold til 60/25 pct. målsætningen har Danmark med 45 procent en høj andel af unge (25-34 årige), der har fuldført en videregående uddannelse. Danmark ligger på en delt 7.-plads sammen med Australien. Gennemsnittet i OECD er 37 pct. Alene Korea (63 pct.) opfylder allerede den nuværende regerings 60 pct. målsætning, som gælder for 2020 ungdomsårgangen. Men også Canada, (56 pct.), Japan (56 pct.), Irland (48 pct.), Norge (47 pct.) og New Zealand (47 pct.) har høje andele af de 25-34 årige, der har fuldført en videregående uddannelse. Jf. afsnittet om den internationale uddannelsesstatistik tillader den aktuelle statistik ikke at se på 25 pct. målsætningen.

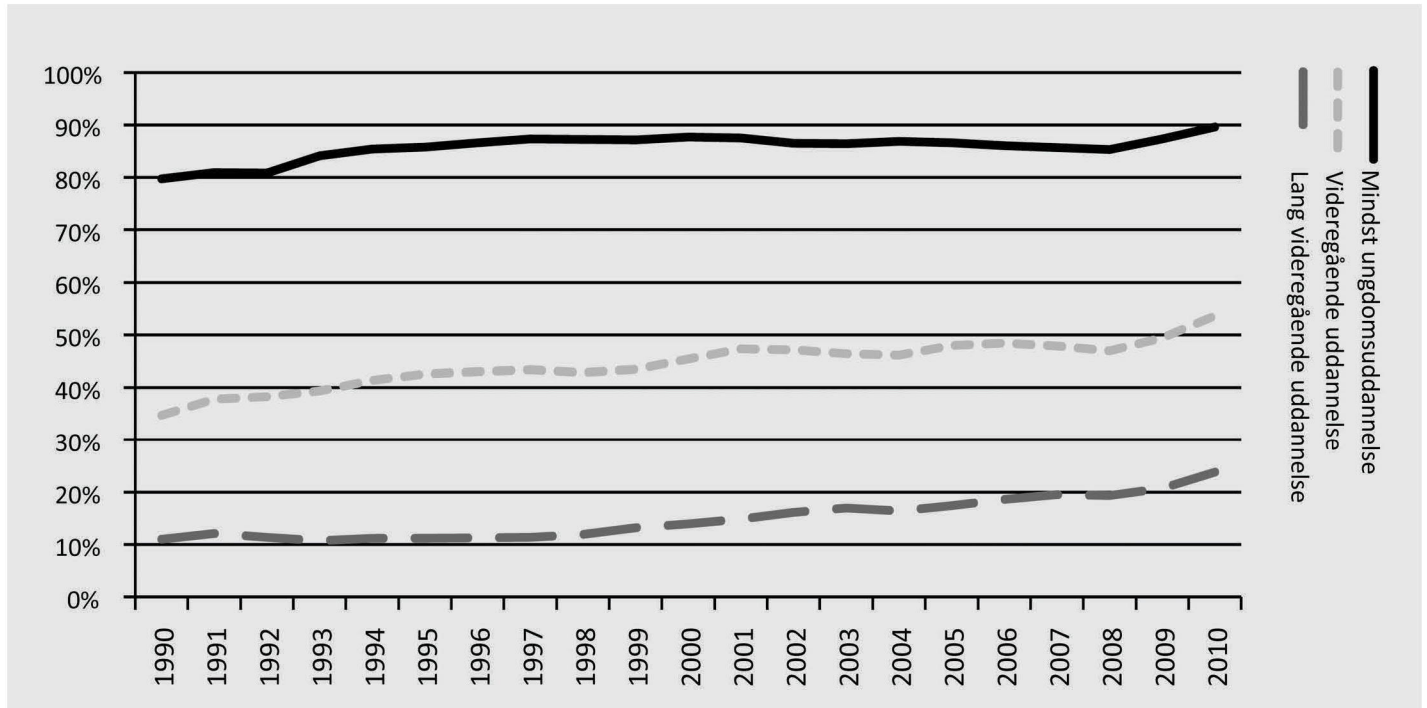
OECD-statistikken ovenfor undervurderer sandsynligvis det endelige uddannelsesniveau for de 25-34 årige danskere. Dette skyldes, jf. afsnittet om den internationale uddannelsesstatistik, at opgørelsen ikke kan tage højde for, at mange danskere fortsætter på kandidatniveau, og at de danske unge bliver senere færdige end unge i mange andre lande, jf. afsnittet om dimittendalder. Endeligt skal det nævnes, at ovenstående opgørelser over de 25-34 åriges uddannelsesniveau er baseret på surveys (Labour Force Survey – LFS). Sammenlignes andelen med opnået videregående uddannelse baseret på LFS med registeroplysningerne fra Danmarks Statistik, ligger LFS-andelen med en videregående uddannelse op imod 10 pct. højere. Forklaringen er dels, at de registerbaserede oplysninger ikke er så opdaterede som LFS, men også at LFS kan inkludere f.eks. uddannelse gennemført i udlandet.

Vurderingen af regeringens uddannelsesmålsætninger – Profilmodellen

I forhold til vurderingen af regeringens uddannelsesmålsætninger skal det præciseres, at de ikke vurderes ved at se på det faktisk opnåede uddannelsesniveau for f.eks. de 25-34 årige. I stedet anvendes resultaterne fra den såkaldte profilmodel. Profilmodellen er en prognosemodel, der med udgangspunkt i alle bevægelserne i uddannelsessystemet et givet år beregner det forventede uddannelsesniveau for en 9.-kl.-årgang efter endt uddannelseskariere (efter 25 år, dvs. når 9.-kl.-eleverne er ca. 40 år).

Der er tale om en prognosemodel, der estimerer det forventede endelige uddannelsesniveau, givet at uddannelsessystemet i resten af denne 9. klasses uddannelseskariere vil blive ved med at fungere på samme måde, som det gjorde i beregningsåret. Konkret antages f.eks., at de kønsbetingede sandsynligheder for at påbegynde en bachelordannelse på universitetet, givet at eleven har fuldført gymnasiet for et år siden, fastholdes de samme de næste 25 år.

Umiddelbart kan dette måske virke helt urimeligt. Man bør bare overveje, hvad alternativet er. Hvis man vurderede bevægelsen mod regeringsmålsætningerne baseret på f.eks. faktisk realiseret uddannelse alene, f.eks. andelen af de 25-34 årige, der har fuldført en uddannelse, ville der gå rigtig mange år, før man ville være i stand til at vurdere effekten af f.eks. en gymnasireform, fordi man ville skulle vente på, at nye studenter efter den nye reform gennemløb resten af deres uddannelseskariere.

FIGUR 2 Andel af ungdomsårgang der forventes at fuldføre en uddannelse, 1990-2010

Kilde: Ministeriet for Børn og Undervisning, profilmodellen

ere. Informationen om effekten af sådanne reformer fås meget hurtigere og bedre via en modelestimater a la profilmodellen. Profilmodellen er internationalt unik og kan beregnes, fordi Danmark og de øvrige nordiske lande – i modsætning til stort set alle andre lande – har forløbsdata omkring den enkelte persons uddannelseskærligere af meget høj kvalitet.

De aktuelle profilmodelberegninger viser vækst i forhold til uddannelsesmålsætningerne, sådan at ca. 90 pct. af 2010-ungdomsårgangen i Danmark forventes at fuldføre mindst en ungdomsuddannelse, og ca. 54 pct. af 2010-ungdomsårgangen forventes at fuldføre en videregående uddannelse, heraf 24 pct. en lang videregående uddannelse (MBU 2012), jf. figur 2.

Vækst i det danske uddannelsesniveau – også fremadrettet?

De videregående uddannelser i Danmark havde i 2011 med et optag på 59.600 personer det højeste optag nogensinde, jf. figur 3. Dette understøtter alt andet lige en forventet fremadrettet vækst i de kommende profilmodelestimater for det forventede uddannelsesniveau.

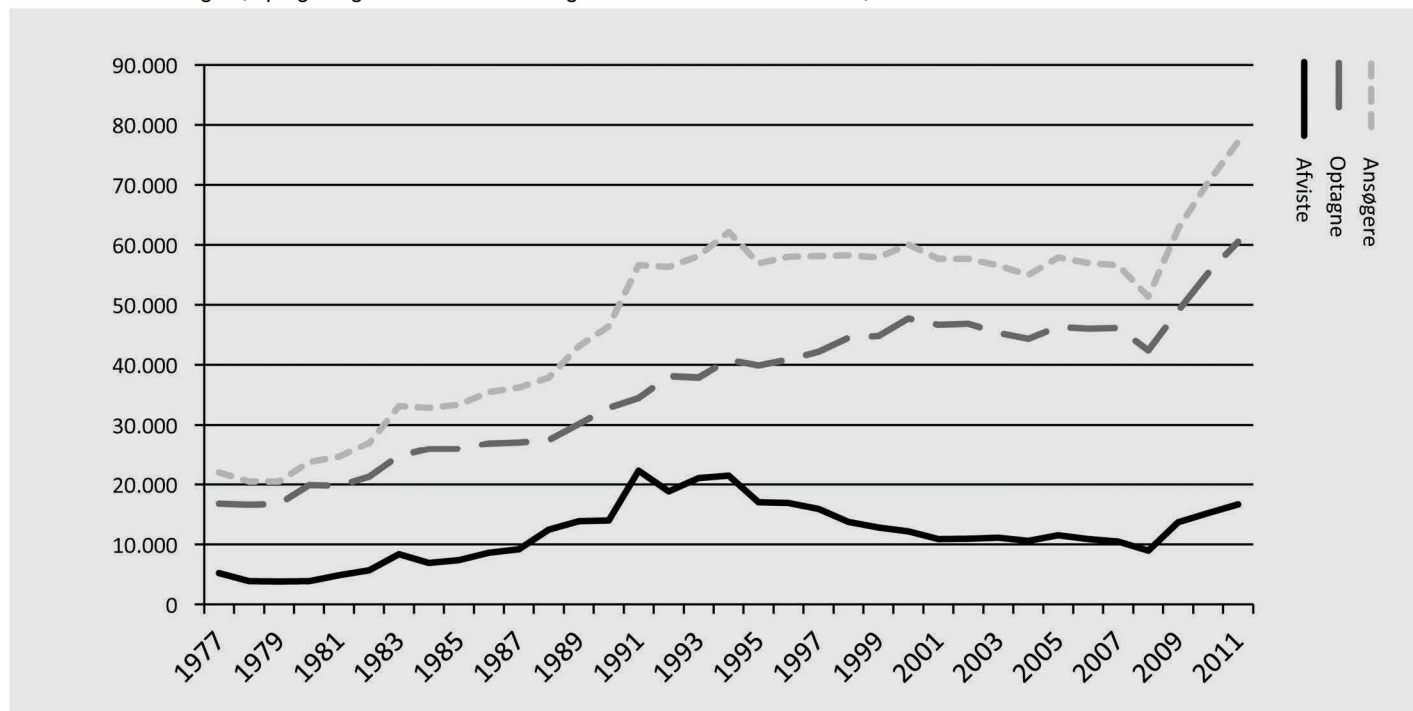
Set i et længere tidsperspektiv var uddannelse efter grundskolen i Danmark i lang tid et privilegium forbeholdt de få. Først i 1960'erne ændrede dette billede sig for alvor, og i løbet af de næste 50 år frem til i dag er uddannelsesniveaudet vokset med hastig fart (Undervisningsministeriet 1998).

Ser man på udviklingen i uddannelsesniveaudet internationalt, tegner der sig blandt OECD-landene overordnet set det

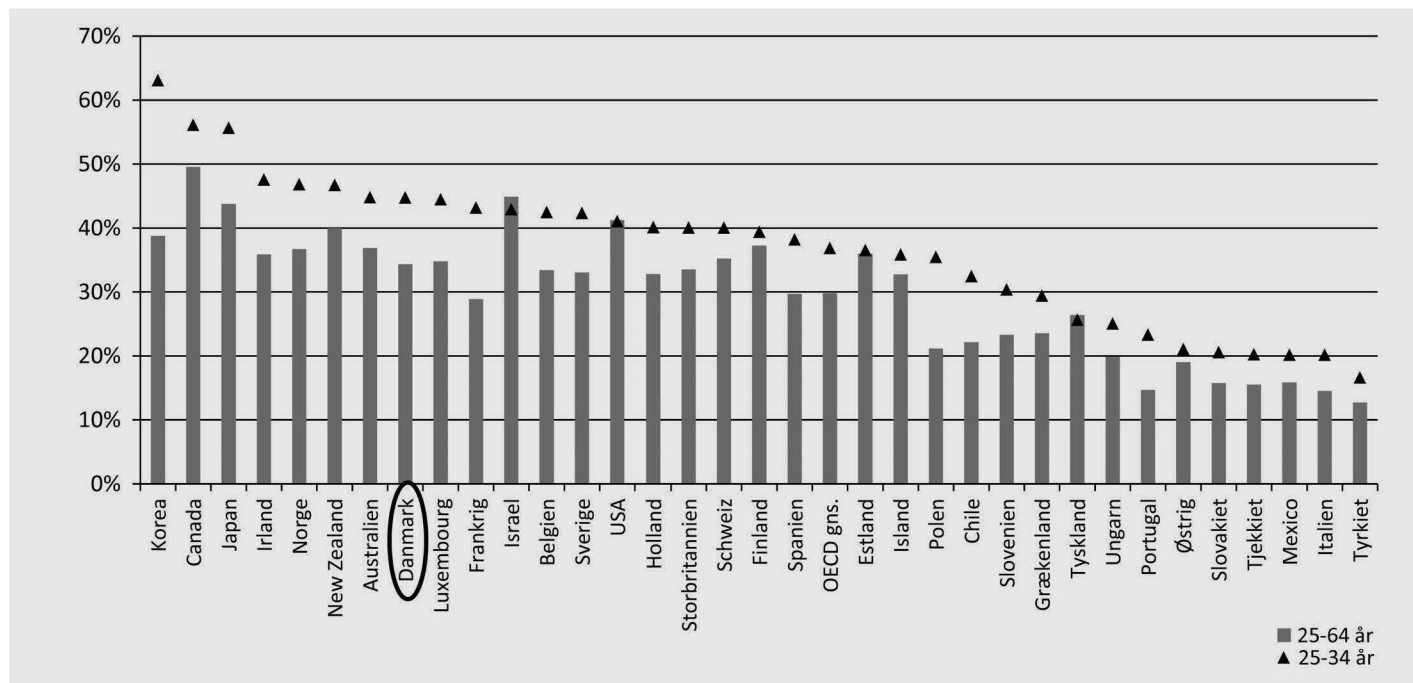
samme billede som i Danmark, hvor uddannelsesniveaudet i løbet af de sidste 50-60 år har ændret sig markant. Mange OECD-lande har således i dag et forholdsvis højt uddannelsesniveau, og størstedelen af befolkningen i OECD-landene fuldfører nu en ungdomsuddannelse, mens en ud af tre unge har en videregående uddannelse – i enkelte lande er tallet hver anden. I gennemsnit er andelen af befolkningen i OECD med mindst en ungdomsuddannelse vokset fra 45 pct. til 81 pct. i løbet af de sidste 50 år, og andelen med en videregående uddannelse er steget fra 13 pct. til 37 pct. (OECD 2011).

Der er stor variation blandt de forskellige lande på, hvor hurtigt og hvornår uddannelsesniveaudet har ændret sig. Ser man f.eks. på vækst i andelen af befolkningen, som har fuldført en ungdomsuddannelse, har USA i udgangspunktet haft en relativt høj andel og derfor ikke haft nogen bemærkelsesværdigt kraftig udvikling, hvorimod f.eks. Finland og Korea har haft en udvikling, hvor et mindretal af unge i 1960'erne fuldførte en ungdomsuddannelse til i dag, hvor stort set alle gør. Således har 90 pct. af de unge i Finland i dag fuldført mindst en ungdomsuddannelse, mens stort set alle (98 pct.) af de unge i Korea har fuldført mindst en ungdomsuddannelse. Ser man på videregående uddannelser, har Japan og Korea haft en eksplosiv vækst. Korea har bevæget sig fra at ligge som nr. 21 til at være på førstepladsen med 63 pct. (OECD 2011, s. 13-14).

De internationale data giver via en sammenligning af uddannelsesniveaudet for de 25-34 årige og befolkningen som sådan (25-64 år) en mulighed for at vurdere udviklingen i landenes uddannelsesniveaudet.

FIGUR 3 Antal ansøgere, optagne og afviste ved de videregående uddannelser i Danmark, 1977-2011

Kilde: Den Koordinerede Tilmelding

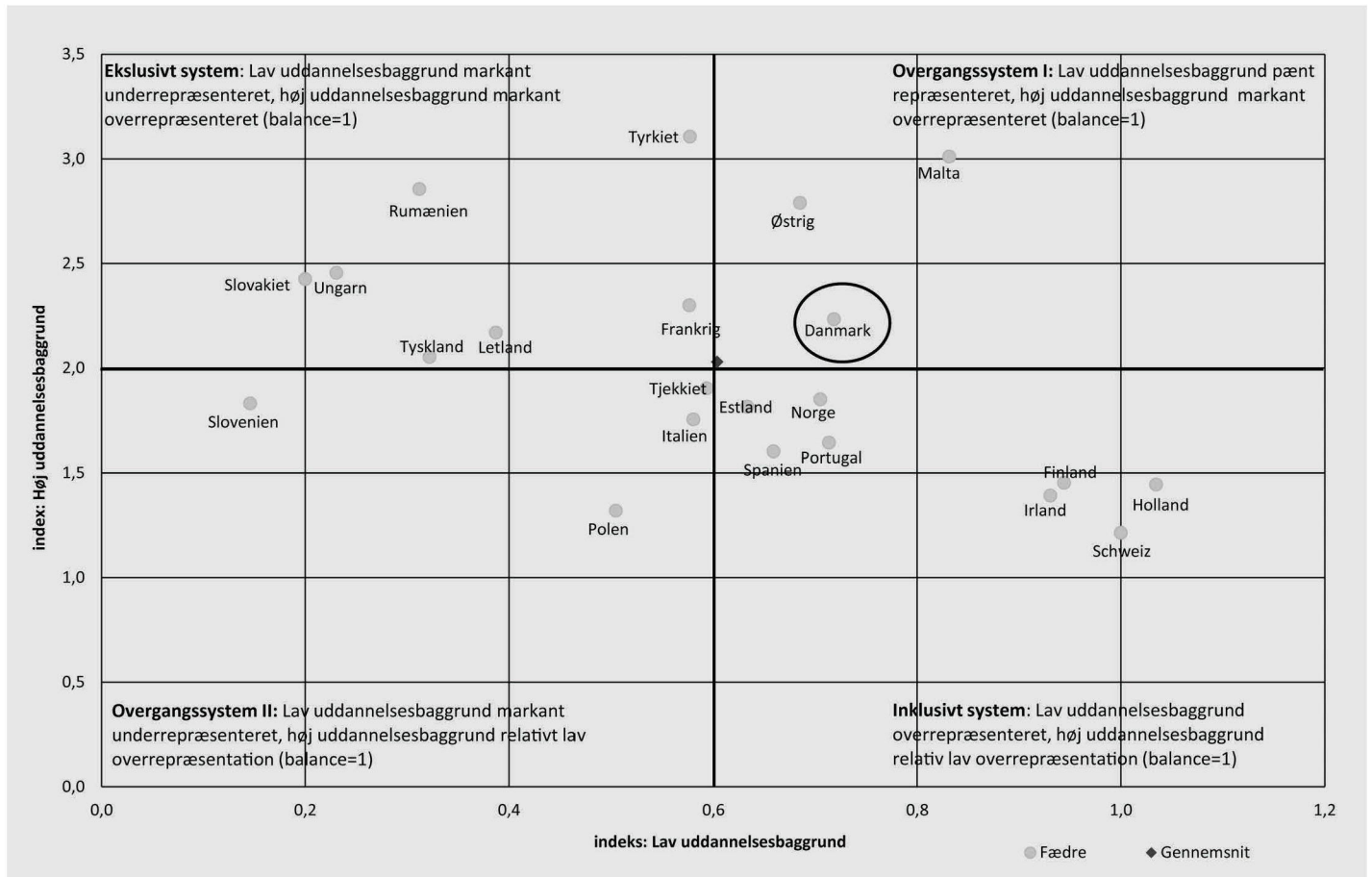
FIGUR 4 Andel af befolkning med videregående uddannelse i OECD, fordelt på aldersgruppe (25-34 årige samt 25-64 årige) (2009)

Kilde: Education at a Glance, 2011, Table A1.3a

Det fremgår af figur 4, at 7 pct. flere af de unge (de 25-34 årige) i OECD har en videregående uddannelse i sammenligning med OECD-befolkningerne som sådan (de 25-64 årige). Også i Danmark er der vækst i uddannelsesniveaet, her er forskellen på 11 pct. Bortset fra Israel, hvor uddannelsesniveaet falder,

og USA og Tyskland, hvor uddannelsesniveaet står i stampe, stiger uddannelsesniveaet i alle lande. I seks lande Korea (+24 pct.), Frankrig og Polen (begge +14 pct.), Irland (+12 pct.), Chile (+11 pct.) og Norge (+10 pct.) er væksten i uddannelsesniveaet endnu højere end i Danmark.

FIGUR 5 Typologi for højere uddannelsessystemers korrespondens med befolkningen baseret på uddannelsesniveaue for hhv. faderen til den studerende og uddannelsesniveaue i befolkningen (2009/2010)

Kilde: Kilde:EUROSTUDENT IV, Subtopic C.3 og national statistik/Labour Force Survey. Updateret version pr. 12/1 2012

Anm: Indeks-værdi = 1 betyder, at andelen af højuddannede i forældregenerationen svarer til andelen af studerende med højtuddannede forældre.

Da det forventes, at fremtidens arbejdsmarked bliver hastigt omskiftende og vil stille øgede krav til fleksibilitet, fortsat opkvalificering og omskoling, bliver begreber som livslang læring afgørende. Det er formodentlig derfor hensigtsmæssigt, at tænke uddannelsesniveaue bredere end en kvalifikation, man opnår én gang i livet. De internationale indikatorer, som benyttes i f.eks. OECD, fokuserer da også i stigende grad på livslang læring og landenes evne til løbende at opkvalificere befolkningen.

Hvor frit er uddannelsesvalget i Danmark?

I forhold til den enkeltes uddannelsesvalg er der meget, der tyder på, at flere forhold end det økonomiske afkast af uddannelse skal inddrages for at forstå uddannelsesvalget. Mere sociologisk baserede forklaringer, f.eks. reproduktionsteorier har også forklaringskraft (FIVU 2009 – bilag 2).

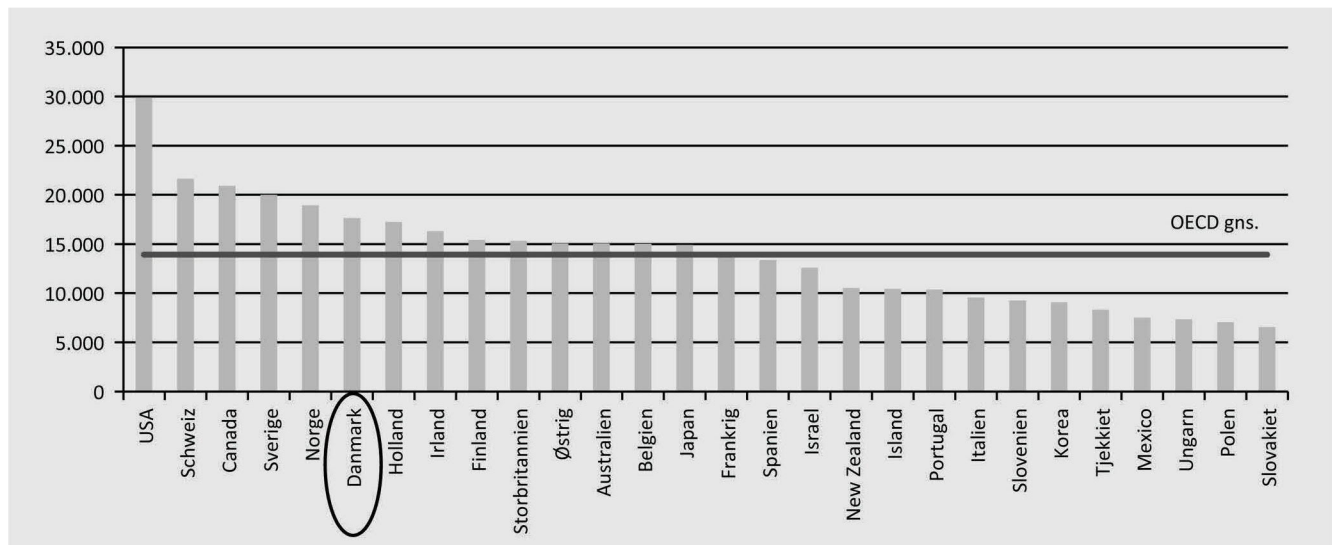
I det danske system påvirkes den forventede uddannelseskariere endvidere af, at størrelsen af det gymnasiale gennemsnit korrelerer med den sociale baggrund, sådan at børn af forældre med videregående uddannelser typisk opnår højere gymnasialt gennemsnit end børn af forældre uden videregående uddan-

nelse, og dermed står disse børn længere fremme i køen i forhold til fordelingen af pladserne på de mest attraktive uddannelser (FIVU 2009 – bilag 4).

En analyse af 1970-årgangens uddannelseskariere viste bl.a., at blandt studenter/hf'ere med et gennemsnit på 7,5 eller mere (13-skala), påbegyndte 56 procent af børnene af ikke-akademiske forældre en universitetsuddannelse, mens det samme var tilfældet for 80 procent af akademikerbørnene. Forskellen i pct. er ca. halveret blandt studenter/hf'ere, der havde et gennemsnit på 9,0 eller mere (81/94 pct.). Det fremgik også, at blandt studenter/hf'ere med et gennemsnit på 7,5 eller mere (13-skala) fuldførte 40 procent af børnene af ikke-akademiske forældre en universitetsuddannelse, mens det samme gjaldt for 63 procent af akademikerbørnene. Forskellene var lidt mindre blandt studenter/hf'ere med et gennemsnit på 9,0 eller mere (64/81 pct.).

I forhold til det danske uddannelsessystems evne til at bryde den negative sociale arv ser det ud til, at SU-systemet har en gavnlige effekt. Således finder Arndt (2010) i en analyse af 1988-SU-reformen, der øgede SU-støttebeløbet og SU-

FIGUR 6 Årlige offentlige og private udgifter til videregående uddannelsesinstitutioner pr. studerende i købekraftskorrigerede US dollar (eksklusiv SU inkl. udgifter til forskning), (2008)

Kilde: OECD Education at a Glance, 2011, Table B1.1a

lånemulighederne betydeligt, specielt for studerende over 21 år, at disse ændringer halverer frafaldet blandt studerende fra ikke-akademiske hjem, mens frafaldet blandt studerende, der har forældre med en videregående uddannelse, ikke påvirkes.

En indikation på, hvor Danmark ligger i forhold til at bryde den negative sociale arv, kan fås gennem Euro-studentundersøgelsen, der er en transeuropæisk survey, hvor en række forhold for studerende på mellemlange og lange videregående uddannelser undersøges.

Det fremgår ovenfor, se figur 5, at de mest socialt inklusive lande er Schweiz, Holland, Irland og Finland. Danmark ligger pænt til i forhold til den socialt inklusive gruppe af lande forstået på den måde, at vi er blandt de lande, hvor de lavtuddannede er relativt pænt inkluderet blandt studentermassen på de videregående uddannelser. Når Danmark ikke regnes som et inklusivt system, skyldes det, at de højtuddannedes børn er relativt overrepræsenteret blandt de studerende på de danske videregående uddannelser.

Er det danske videregående uddannelsessystem dyrt?

Det er ganske vanskeligt at lave sammenligninger af, hvor mange penge der bruges på uddannelse i de forskellige lande, og når man laver sammenligningerne, vil resultatet afhænge af, hvilke mål der vælges. I den efterfølgende diskussion tages udgangspunkt i de data, der indsamles og formidles af OECD i Education at a Glance. Desværre har OECD ikke det »perfekte« mål for, hvor mange penge der bruges på videregående uddannelse i de enkelte lande. Det, der kommer tættest på, er en købekraftskorrigeret opgørelse af, hvor mange penge den private og den offentlige sektor tilsammen bruger pr. studerende på videregående niveau. Desværre inkluderer denne opgørelse de penge, der bruges på forskning, mens opgørelsen ikke tager

højde for de penge, der bruges på indkomstoverførsler, f.eks. SU.

De videregående uddannelsesinstitutioner i Danmark brugte i 2009 17.634 USD om året pr. studerende, se figur 6. Danmark ligger på en sjetteplads blandt OECD-landene – på niveau med Sverige og Norge – og væsentligt over OECD-gennemsnittet på 13.904 USD om året pr. studerende. I modsætning til Danmark udgør den private finansiering af uddannelse i mange OECD-lande en væsentlig post. Ser man således alene på de offentlige udgifter til videregående uddannelsesinstitutioner pr. studerende, er Danmark med 16.460 USD pr. studerende blandt de fire lande i OECD, som har de højeste offentlige udgifter til videregående uddannelse – sammen med Schweiz, Norge og Sverige (FIVU 2011).

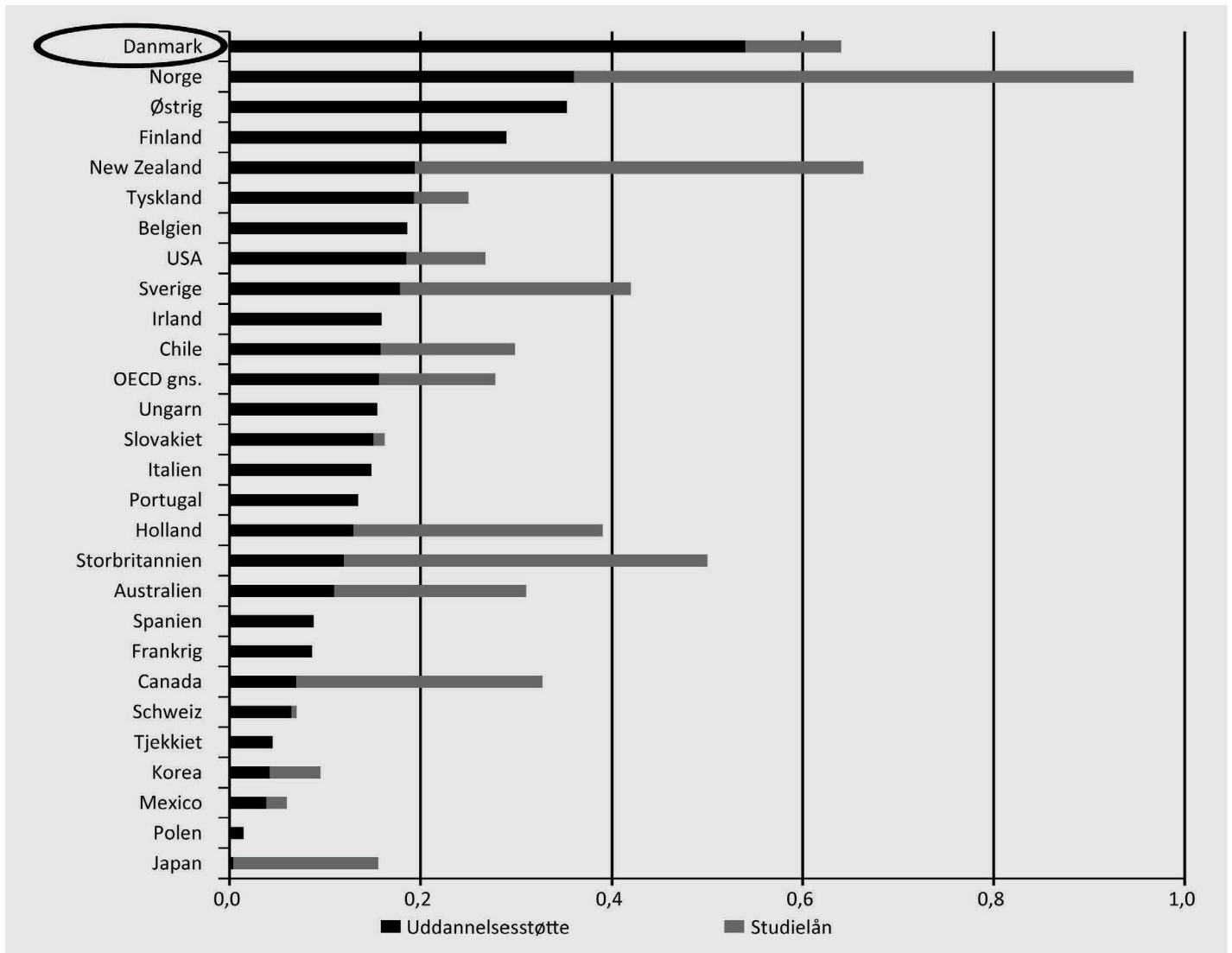
Som nævnt ovenfor inkluderer ovenstående ikke indkomstoverførsler, f.eks. SU. Ser vi på, hvor meget rene indkomstoverførsler fylder, så er Danmark det OECD-land, der har det højeste forbrug. Norge har godt nok endnu højere indkomstoverførsler end Danmark, men en betydelig større andel er lån, se figur 7.

Frafald

Som det fremgår ovenfor, er det danske videregående uddannelsessystem dyrt, dog uden at være i den absolutte internationale topklasse. Det er det danske uddannelsessystem til gengæld, når det kommer til at sikre, at studerende, der påbegynder en videregående uddannelse, også senere fuldfører en sådan.

I Danmark er andelen af personer, der fuldfører en mellemlang eller lang videregående uddannelse, givet at de påbegynder en sådan, 82 pct., se figur 8. Danmark ligger dermed sammen med tre andre OECD-lande helt i top i forhold til gennemfør-

FIGUR 7 Uddannelsesstøtte og studielån, pct. af BNP (2008)

Kilde: OECD Education at a Glance, 2011, Table B5.3, og egne beregninger

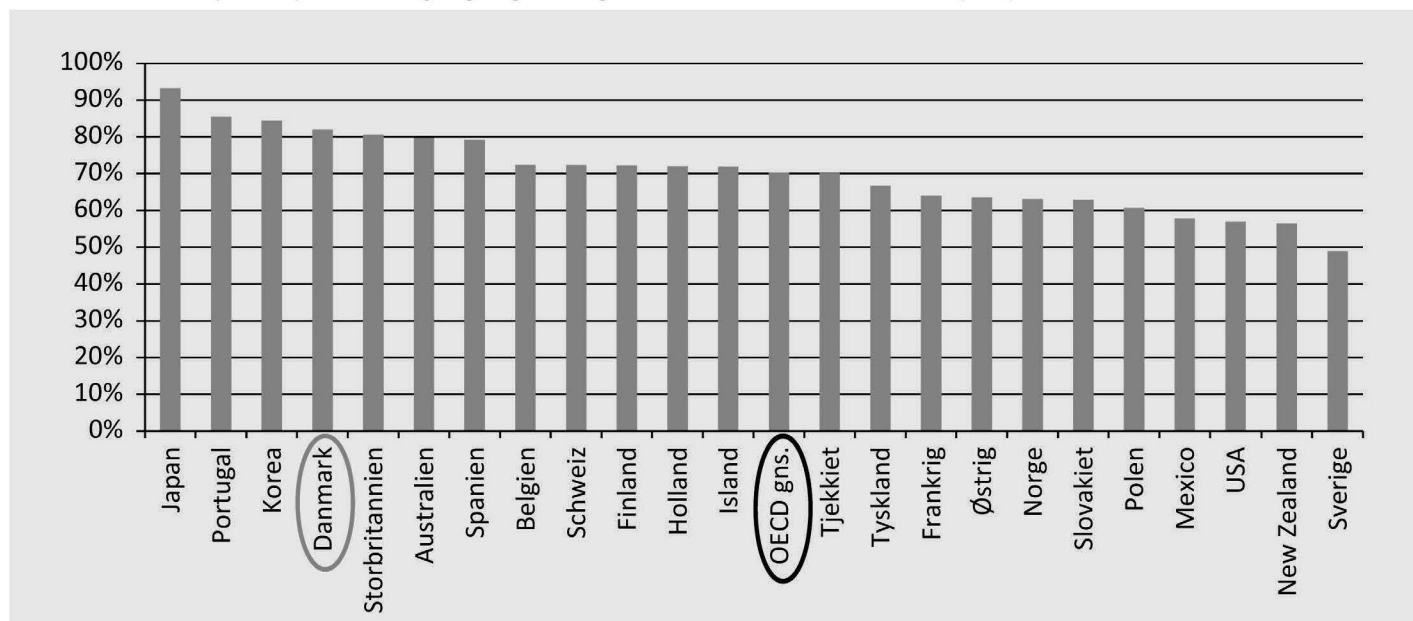
sel. Danmark ligger også betydeligt højere end Norge (63 pct.) og Sverige (49 pct.). Årsagen til, at Sverige ligger så lavt, er dog formodentligt at der i Sverige er mange deltidsstuderende, som tager et enkelt kursus, og derved tæller som nyoptagne, der er faldet fra, selvom de egentlig ikke har haft til hensigt at fuldføre en hel uddannelse.

Selvom succesraten samlet set er høj i forhold til at få en videregående uddannelse, givet at man påbegynder en sådan, er det danske uddannelsessystems funktionsmåde på dette område ikke nødvendigvis uproblematisk. Således er der en del studieskift med medfølgende studietidsforlængelse i det danske videregående uddannelsessystem. Den tidligere nævnte profilmodelberegning sammenligner også det kortest mulige tidsforbrug frem mod første kompetencegivende uddannelse med det faktisk realiserede tidsforbrug. Det forventede gennemsnitlige mertidsforbrug opdeles, jf. figur 9, i mertidsforbrug sva. 10. klasse, dobbelt ungdomsuddannelse, f.eks. gymnasial uddan-

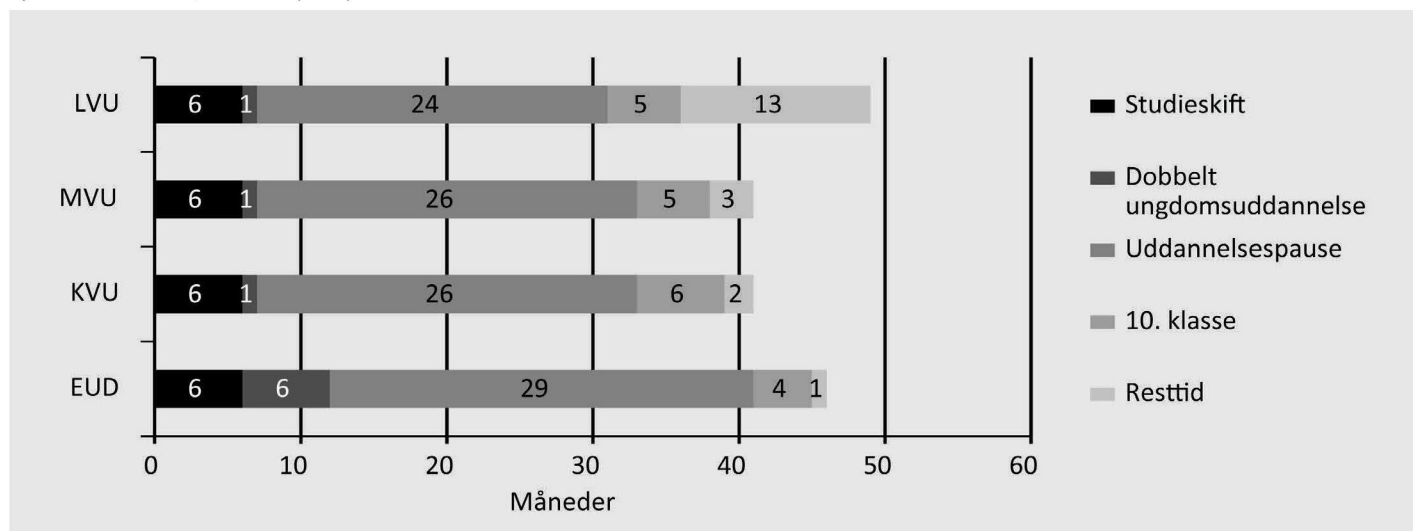
nelse og efterfølgende erhvervsuddannelse, uddannelsespause, f.eks. sabbat mellem gymnasial uddannelse og videregående uddannelse, studieskift og resttid, som dækker resterende mertidsforbrug (primært studietid udover normeret studielængde).

Det fremgår af figur 9, at mertidsforbruget er ganske højt på alle uddannelsestyperne i Danmark. Der er dog enkelte forskelle mellem de forskellige uddannelsesniveauer, der er værd at bide mærke i. Således er den tid, der medgår til dobbelt ungdomsuddannelse, markant højere hos dem, der ender med en erhvervsuddannelse. På de lange videregående uddannelser er udfordringen særligt resttid, dvs. studietidsforlængelse.

Ovenstående fremstilling lægger for nogle måske op til, at mertidsforbruget bør være nul. Det er givet både en urealistisk og uhensigtsmæssig forventning. Der vil altid være nogle omvalg, der er velbegrundede, og nogle studietidsforsinkelser, der er velbegrundede.

FIGUR 8 Fuldførelsesprocent på mellemlange og lange videregående uddannelser i OECD-landene (2008)

Kilde: Education at a Glance, 2010, Table A4.1

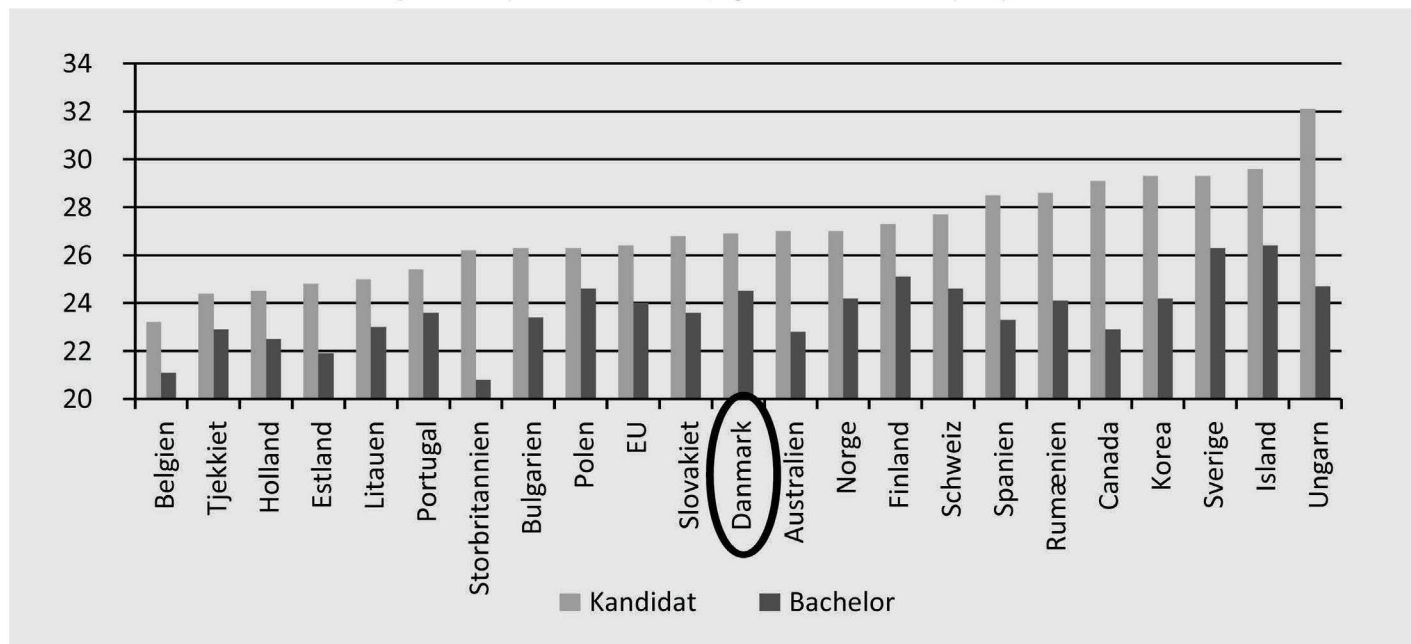
FIGUR 9 Forventet gennemsnitligt mertidsforbrug fra afsluttet 9. klasse til første erhvervskompetencegivende uddannelse fordelt på forventet opnået uddannelse, måneder (2010)

Kilde: Ministeriet for Børn og Undervisning, profilmodellen

Note: LVU: Lang videregående uddannelse, MVU: Mellemlang videregående uddannelse, KVU: Kort videregående uddannelse, EUD: Erhvervsuddannelse.

Hvor svært det er at ændre afgørende på disse centrale variable, kan illustreres af, at sandsynligheden for at fuldføre en videregående uddannelse, givet at man påbegynder den, ikke er steget med mere end 2,6 pct. fra 1990 til 2010 (MBU 2011), samt at studietiden for at tage et samlet universitetsforløb (bachelor + kandidatuddannelse) alene er faldet med 0,2 år fra 2001 til 2010. På et punkt er der dog sket ganske meget de seneste år. Således er der i dag betydeligt flere, der påbegynder

deres videregående uddannelse lige efter ungdomsuddannelsen, eller meget hurtigt herefter. Tydeligst illustreret på universiteterne, hvor andelen af dem, der blev tilbudt optag med en adgangsgivende eksamen, der er tre år eller mere, er faldet fra 34 pct. i 2001 til 19 pct. i 2011. Tilsvarende er andelen, der påbegynder universitetsuddannelse lige efter den adgangsgivende eksamen, steget fra 16 pct. til 23 pct. (FIVU 2011).

FIGUR 9 Medianalder ved fuldførelse af (professions)bacheloruddannelse, og kandidatuddannelse (2009)

Kilde: Eurostat, OECD og egne beregninger (first degree level 5A og second degree level 5A)

Alder

Danske unge, der fuldfører en (professions)bacheloruddannelse eller en kandidatuddannelse, er i et internationalt perspektiv relativt gamle.

I en international sammenligning ligger medianalderen for de danske studerende, der fuldfører en bacheloruddannelse 0,5 år over EU-gennemsnittet (24,5 år i Danmark mod 24,0 år i EU). I de fleste andre lande har de studerende en lavere medianalder, når de fuldfører en uddannelse på dette niveau. Dog er medianalderen i Danmark på samme niveau som de øvrige nordiske lande, mens den f.eks. er markant lavere i Holland, hvor medianalderen kun er 22,5 år. Forskellene mellem Danmark og EU er større (1 år), når der ses på forskelle i gennemsnitlig alder ved fuldførelse frem for medianalder.

I en international sammenligning ligger medianalderen for de danske kandidater 0,5 år over EU-gennemsnittet (26,9 år i Danmark mod 26,4 år i EU). På kandidatniveau er den danske medianalder noget lavere end f.eks. Sverige (29,3 år) og Island (29,6 år), men igen betydeligt højere end i Holland (24,5 år). Når der ses på gennemsnitsalder ved fuldførelse, er de nyuddannede danske kandidater yngre end kandidaterne i resten af EU (0,4 år). Samlet peger dette på, at i et internationalt perspektiv bliver de danske unge sent færdige med en bacheloruddannelse (inkl. professionsbacheloruddannelse), men ikke så sent færdige med en kandidatuddannelse.

Der er, jf. afsnittet om effekten af uddannelse for den enkelte og samfundet, god samfundsøkonomi i, at de studerende færdiggør deres uddannelse tidligere, end de gør det i dag. Dette lægger op til at fokusere på initiativer, der reducerer studietiden og i sidste ende dimittendalderen. Her er en række forhold at skrue på, f.eks. omfanget af studieskift, studietidsforlængelser, men også sabbatperioder og omfanget af 10. klasse bør indtænkes. Det bør dog alt sammen foregå på en måde, hvor frafaldet holdes i ave, sådan at det stadig er sådan, at langt de fleste af dem, der påbegynder en videregående uddannelse, rent faktisk også fuldfører en sådan.

Endelig bør det fremføres, at selvom man teoretisk kan blive kandidat som 23-årig, og der gennemsnitligt er en positiv effekt af at være ung dimittend (Klausen), er der også undersøgelser, der viser, at (studie)jobberfaring mv. spiller en betydelig rolle, når nyuddannede skal ansættes (Akademikernes Centralorganisation 2010).

Selvom der ikke nødvendigvis er en sammenhæng, sådan at lav dimittendalder betyder, at studiejob nødvendigvis fravælges, så er det nok alligevel sådan, at så længe systemet muliggør at prioritere både uddannelse, studiejob og fritid ved at finansiere et »ekstra« studieår – det såkaldte fjumreår, er der nok mange, der vil vælge at gøre dette.

LITTERATUR

- Akademikernes Centralorganisation (2010) »Det frie valg eller det frie fald – overgangen fra studium til job«.
- Arbejderbevægelsens Erhvervsråd (2009) »Uddannelse er en kæmpe gevinst for statskassen« Arbejderbevægelsens Erhvervsråd (2010).
- »Samtlige uddannelser i Danmark bidrager til øget vækst og velstand«.
- Arbejderbevægelsens Erhvervsråd (2011) »Realisering af uddannelsesmål – konsekvenser i 2020«.
- Arbejdsmarkedskommissionen (2009) »Velfærd kræver arbejde«.
- http://www.amkom.dk/media/22119/velfaerd_kraever_arbejde_web.pdf.
- Arndt, Jacob Nielsen (2012) »The effect of public financial aid on dropout and completion of university education – evidence from a student grant reform – Danish Institute og Governmental Research.
- Dansk Industri (2010) »Fremtiden kalder – uddanner vi nok«.
- Det Økonomiske Råd (2003): Dansk Økonomi efteråret 2003, kapitel 2: »Uddannelse«.
- Eurostudent 2008-2011 (2011) »Social and Economic Conditions of Student Life in Europe«.
- Klausen, Trond Beldo (2006) »Humankapital: Hvad betyder dimittendalder for indkomsten?« CCWS working paper no. 2006-37, CCWS, Aalborg Universitet.
- Ministeriet for børn og undervisning (MBU) (2011) »Profilmodellen 2010«.
- <http://www.uvm.dk/Service/Statistik/Tvaergaende-statistik/Andel-af-en-aargang-der-forventes-at-faa-en-uddannelse>.
- Ministeriet for forskning, innovation og vidergående uddannelse (FIVU) (2011) »Danske Universiteter i internationalt perspektiv«.
- <http://www.ubst.dk/uddannelse-og-forskning/statistik/Danske%20universiteter%20i%20internationalt%20perspektiv/Danske%20universiteter%20i%20internationalt%20perspektiv>.
- Ministeriet for forskning, innovation og vidergående uddannelse (FIVU) (2009) »Hvordan øges den sociale uddannelsesmobilitet på universitetsuddannelserne«.
- <http://www.ubst.dk/publikationer/hvordan-og-es-den-sociale-uddannelses-mobilitet-pa-universitetsuddannelserne-anbefalinger-til-videnskabsministeren/hvordan-og-es-den-sociale-uddannelsesmobilitet-pa-universitetsuddannelserne-1/?searchterm=None>.
- Ministeriet for forskning, innovation og vidergående uddannelse (FIVU) (2011) »Optag 2011: Notat om alder på adgangsgivende eksamen«.
- <http://www.ubst.dk/uddannelse-og-forskning/statistik/optag-1/Notat%203%20om%20alder%20pa%20adgangsgivende%20eksamen>
- Finansministeriet (FM) (2011) Reformpakke 2020 – kontant sikring af Danmarks Velfærd <http://fm.dk/Publikationer/2011/Reformpakken%202020%20-%20Kontant%20sikring%20af%20Danmarks%20velfaerd.aspx>.
- Fosgerau M., S.H. Jensen og A. Sørensen (2000) »Relative demand shifts for educated labour«. CEBR DP 2000-11.
- Jensen, S. H. og A. Sørensen (2002) »Uddannelse, beskæftigelse og økonomisk vækst« Natio-nøkonomisk tidsskrift vol 140. pp 1-17.
- OECD (2011) »Education at a Glance 2010«.
- Statsministeriet (STM) (2011) »Et Danmark der står sammen« http://www.stm.dk/publikationer/Et_Danmark_der_staar_sammen_11/index.htm.
- Temple, J. (2000), »Growth effects of education and social capital in the OECD countries« OECD, Economic Department, Working papers, no. 263.
- Undervisningsministeriet (1998) Uddannelses-systemet i tal gennem 150 år (Undervisningsministeriets 150 års jubilæum i 1998).